

Conflictul ostroavelor. Incidente la frontiera româno-bulgară (1879-1908)

The conflict of the isles. Incidents on the Romanian-Bulgarian border (1879-1908)

Dr. Daniel Silviu NICULAE*

*Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” – A.S.I.C. București
e-mail: danielniculaie@yahoo.com

Abstract

Linia de frontieră a unui stat reprezintă delimitarea suprafeței teritoriale, maritime, fluviale și aeriene, în interiorul căreia își exercită suveranitatea exclusivă și deplină, asigurând națiunii sale dreptul la autodeterminare. Astăzi, frontiera statelor membre ale Uniunii Europene este un punct de trecere controlabil, liber, însă pe fondul crizei migrației din ultimii ani, curentul instituirii unei granițe vizibile, eficiente și operaționale în rolul ei de control al fluxului de populație și comercial este tot mai puternic, amintind de sistemul westfalian, instituit în secolul al XVII-lea, odată cu apariția statelor moderne. În Europa secolelor XIX și XX, conflictele dintre state au avut ca efect modificarea frontierelor teritoriale consemnate în tratatele bilaterale. Articolul de față dezbate efectele juridice ale Tratatului de la Berlin din anul 1878, când a fost trasată frontiera terestră dintre România și Bulgaria. Stabilirea, la 2 septembrie 1879, a frontierei fluviale româno-bulgare pe talveg de către membrii Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare ignora prevederile articolului 2 al Tratatului de la Berlin, fapt pentru care au avut loc dese incidente la granița de sud, care au generat, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, o stare tensionată din punct de vedere politic, diplomatic și militar la granița de sud a României.

The borderline of a state is the delimitation of the territorial area, by sea, river and air, within which it exercises exclusive and full sovereignty, ensuring its nation the right to self-determination. Today, the border of the Member States of the European Union is a controllable, free crossing point, but against the backdrop of the migration crisis of recent years, the trend towards establishing a visible, effective and operational border in its role of controlling the flow of people and trade is increasingly strong, reminiscent of the Westphalian system established in the 17th century with the emergence of modern states. In Europe in the 19th and 20th centuries, conflicts between states had the effect of altering the territorial borders recorded in bilateral treaties. This article discusses the legal effects of the Treaty of Berlin of 1878, when the land border between Romania and Bulgaria was drawn. The establishment on 2 September 1879 of the Romanian-Bulgarian river border on the Talveg by the members of the European Commission for the delimitation of the Romanian-Bulgarian border ignored the provisions of Article 2 of the Berlin Treaty, which led to frequent incidents on the southern border, resulting in a politically, diplomatically and militarily tense situation on Romania's southern border in the late 19th and early 20th centuries.

Cuvinte-cheie:

Tratatul de la Adrianopol; România; Bulgaria; Tratatul de la Berlin; incidente frontaliere; ostrovul Bujorescu.

Keywords:

Adrianopol Treaty; Romania; Bulgaria; Berlin Treaty; border incidents; Bujorescu Island.

La 1/13 iulie 1878, a fost semnat Tratatul de la Berlin de către delegații Austro-Ungariei, Franței, Imperiului Țarist, Germaniei, Marii Britanii, Italiei și Imperiului Otoman, ale cărui consecințe în cadrul relațiilor internaționale au făcut obiectul multor cercetări științifice și lucrări de specialitate. Desigur, nu putem să nu menționăm, fără a minimaliza importanța prevederilor acestui document, încercând să evidențăm efectele juridice care au influențat relațiile româno-bulgare, recunoașterea *de jure* a independenței României, dar și o cedare teritorială prin care îi erau retrocedate Imperiului Țarist cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad), care fuseseră restituite României în 1856, prin Tratatul de la Paris. Pierderea teritorială era compensată, din punctul de vedere al marilor puteri, prin alipirea la România a Dobrogei, a Deltei Dunării și a Insulei Șerpilor. Se constituia la nord Principatul autonom al Bulgariei, condus de un guvern creștin, sub suzeranitatea Imperiului Otoman, căruia îi plătea tribut, iar la sud, Rumelia Orientală, provincie aflată sub autoritatea militară și politică a sultanului, dar administrată de un guvernator creștin (Calafeteanu 2003a, 181).

Prevederile Tratatului de la Berlin de la 1878 referitoare la România au fost cuprinse în articolele 43-46, relevante pentru cercetarea noastră fiind cele ale articolului 46, aliniatul 2 privind delimitarea frontierei de sud dintre România și Principatul bulgar, al cărui traseu era hotărât la fața locului de membrii unei comisii europene, alcătuită conform art. 11 din același tratat. Marile Puteri își impuneau propriile interese politice, în detrimentul aspirațiilor naționale ale popoarelor balcanice. Lupta pentru câștigarea unei poziții geostrategice în Peninsula Balcanică, dusă de Austro-Ungaria și Imperiul Țarist, avea să influențeze, uneori dramatic, relațiile româno-bulgare.

1. O istorie scurtă a frontierei terestre și fluviale de la sud

Administrarea Dobrogei necesita o delimitare clară a frontierei româno-bulgare, descrisă superficial în articolul 46, potrivit căruia linia frontierei pornea de la est de Silistra până la sud de Mangalia, lăsând stabilirea detaliilor unei comisii care trebuia să hotărască, în spiritul și în intenția clară a Marilor Puteri semnatare a Tratatului, posibilitatea de a oferi României o cale de a realiza o comunicare între cele două maluri ale Dunării și o frontieră care să-i asigure o bună apărare a teritoriului.

Prin urmare, la 11/23 octombrie 1878 s-a deschis la Constantinopol prima sesiune a Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare, în cadrul căreia s-au remarcat două puncte de vedere opuse, cel al reprezentantului Imperiului Țarist și cel al reprezentanților Marilor Puteri. Ca urmare a deplasărilor în teren, colonelul A. Bogoliubov a cerut ca punctul de pornire al frontierei să fie satul Dechizeni, situat la 21 km de Silistra, propunere contestată de ceilalți membri ai Comisiei de delimitare (Bibescu 1883, 57).

Cu ocazia prezenței Comisiei la Silistra, o delegație, formată din Mihail Pherekyde, colonelul Ștefan Fălcoianu, colonelul Eracle Arion și colonelul Slăniceanu, a

prezentat punctul de vedere al României, fapt pentru care, în urma deplasărilor pe brațul Borcea și în regiunea Călărași, membrii Comisiei, mai puțin reprezentantul rus, au decis ca frontiera terestră să pornească de la 800 de metri în aval de Silistra, iar colina din fața acesteia, Arab-Tabia, să fie atribuită României. Deși membrii Comisiei au mers până la Mangalia, punctul terminus al frontierei, lucrările au fost amânate, din cauza vremii nefavorabile, prilej pentru Imperiul Țarist de a declanșa o aprigă luptă diplomatică împotriva acestei hotărâri.

Pe fondul contestării ruse a lucrărilor Comisiei europene pentru delimitarea frontierei Principatului bulgar, a avut loc incidentul de la Arab-Tabia, din 16/28 ianuarie 1879, deși problema traseului graniței româno-bulgare era în suspensie până la o nouă întrunire a reprezentanților Marilor Puteri. Intenția guvernului român de a ține sub control teritoriul situat la sud de Dobrogea prin ocuparea punctului strategic de la Arab-Tabia a determinat o criză a raporturilor româno-ruse, transpusă în note diplomatice, cu un accent amenințător din partea Imperiului Țarist, rechemarea ministrului plenipotențiar de la București și regruparea trupelor ruse de ocupație din Bulgaria în regiunea Silistrei. La 7/19 februarie 1879 detașamentul român de la Arab-Tabia a fost retras, pentru a preveni un conflict (Calafeteanu 2003b, 183).

Zona înălțimii Arab-Tabia făcea parte din sistemul defensiv din jurul Silistei și se afla la o distanță de 2.500 m de proiectatul pod peste Dunăre, fiind în apropierea căilor de comunicație care legau Silistra de Almaly și Caraorman. Din punct de vedere strategic, Arab-Tabia avea o importanță deosebită pentru Silistra și pentru regiunea din imediata apropiere a fluviului Dunărea. În fapt, România, căreia îi fusese atribuită Arab-Tabia de către Comisia europeană de delimitare a frontierei româno-bulgare cu majoritate de voturi, prin acțiunea trupelor sale a intrat în posesie și nu a ocupat acest punct, așa după cum acuza prințul Alexandru Gorceacov, ministrul de externe al Imperiului Țarist. Acesta îi amintea reprezentantului României la Petersburg, Ion Ghica, prin intermediul unui schimb de note diplomatice, că „*Rusia nu va consimți niciodată să cedeze acest punct și să-i fie răpită Silistra și împrejurimile ei, să nu uitați ceea ce datorați Rusiei, teritoriul de dincolo de Dunăre la care voi n-aveți niciun drept, ea (n.n. Rusia) este cea care v-a făcut acest dar*” (Bușă 2003, 53).

În același timp, așa după cum aminteam, decidenții politici și militari ruși au stabilit desfășurarea de forțe în zona Silistra și în sudul Dobrogei (Bușă 2003). Cu toate aceste incidente, Comisia pentru delimitarea frontierei de nord a Principatului Bulgaria, cu mici modificări în privința delegației engleze, și-a continuat lucrările, întrunindu-se pentru o nouă sesiune de lucrări, la 8/20 aprilie 1879, la Constantinopol. La 10/22 iunie 1879 membrii Comisiei au hotărât formarea a două subcomisii care să analizeze frontiera Bulgariei la est și vest, urmând ca rezultatul deplasărilor să fie discutat la 10/22 iulie 1879 la Constantinopol. În cadrul discuțiilor, membrii Comisiei reuniți au constatat că poziția Imperiului Țarist nu se schimbaseră și că efortul diplomatic în privința obstrucționării deciziei finale, în spiritul prevederilor Tratatului de Pace de la Berlin din 1878 privind frontiera româno-bulgară, a avut succes, în sensul unei

susțineri a punctului de vedere rus de către reprezentantul austro-ungar, al cărui guvern nu aprecia incidentul de la Arab-Tabia. Propunerea reprezentantului rus ca principiul talvegului, raportat la puterea curentului să delimiteze frontiera fluvială româno-bulgară pe Dunăre era admisă de delegații Marilor Puteri. Prin urmare, la 2/14 septembrie 1879, potrivit acestui principiu, Comisia europeană pentru delimitarea frontierei stabilea granița pe linia formată de cel mai puternic curent al fluviului, transformând toate insulele și ostroavele din dreapta talvegului, intrate în posesia României după Tratatul de la Adrianopol din 1829, în enclave.

Forma finală a documentului oficial care fixa frontiera dunăreană a Bulgariei prevedea ca *„frontiera să meargă pe talvegul Dunării, pentru a nu știrbi totuși drepturile stabilite mai dinainte, s-a precizat ca «toate ostroavele situate în dreapta talvegului (...) și care, după Tratatul de la Adrianopol, au fost atribuite principatelor, să rămână României ca enclave», iar cel din stânga, ce aparținuse Turciei, să rămână Bulgariei»* (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 7-8).

În ceea ce privește frontiera pe uscat, problema Arab-Tabiei și a amplasării unui pod peste Dunăre a determinat Imperiul Țarist să propună alcătuirea unei Comisii tehnice de ingineri. Întrunită la Silistra la 14/26 octombrie 1879, comisia de specialiști a avut de analizat trei propuneri, una românească, ce prevedea ca locul potrivit pentru pod să fie la o distanță de 800 de metri de oraș, și două rusești, care prevedeau o distanță de 21 km și 36 km față de Silistra.

Delegația română admisă în cadrul lucrărilor, deși a avut un rol consultativ, a depus trei memorii prin care a susținut, din punct de vedere tehnic, necesitatea construirii unui pod cât mai aproape de Silistra din rațiuni economice, militare și tehnice. Membrii comisiei, alcătuită din colonelul Ștefan Fălcoianu, șeful delegației, un bun cunoscător al topografiei Dobrogei, colonelul Eracle Arion, un remarcabil ofițer artilerist, inginerul Constantin Olănescu, inspector general al Căilor Ferate Române, au asistat la cele patru ședințe de lucru pe teren, care au avut loc la Silistra, și la cele trei ședințe de la București, în care și-au exprimat părerile asupra punctelor în litigiu, cu un rol consultativ. Același rol l-a avut și delegația bulgară care a participat la deliberările din teren.

După deplasările în teren, după analizarea punctului de vedere exprimat de delegații români și studierea informațiilor adunate, cei șapte membri ai Comisiei tehnice europene, întrunită în virtutea acordului Marilor Puteri semnată a Tratatului de la Berlin (1878), au întocmit un raport, prezentat președintelui acesteia, francezul Louise Lalanne. Potrivit acestuia, *„pentru a da guvernului român putința de a stabili o comunicație între ambele țărmuri ale Dunării pe locul recunoscut cel mai potrivit în sus și în apropiere de Silistra, punctul de plecare al noii frontiere dinspre est de Silistra este fixat pe țărmul drept al fluviului în față de Diermen-Tabiasi, la 800 m de bastionul N-E al orașului»* (Ionescu 1904, 37). Votul majoritar al membrilor Comisiei tehnice europene a fost contestat de reprezentantul Imperiului Țarist, fapt pentru care problema delimitării frontierei româno-bulgare a constituit un punct de pornire

al negocierilor directe dintre Marile Puteri, guvernul austro-ungar considerând, din proprie inițiativă, că poate rezolva această chestiune. Mediarea austro-ungară a avut ca rezultat modificarea traseului stabilit de Comisia tehnică europeană, care a fost agreată de guvernul român. Cesiunea teritorială, acordată Principatului Bulgaria la frontiera dobrogeană, și atribuirea colinei Arab-Tabia statului român au fost confirmate de Poartă, în calitate de putere suzerană a principatului, la 25 iulie/6 august 1881, astfel fiind încheiat diferendul frontalier.

Marile Puteri își impuneau propriile interese politice, în detrimentul aspirațiilor naționale ale popoarelor balcanice. Lupta pentru câștigarea unei poziții geostrategice în Peninsula Balcanică, dusă de Austro-Ungaria și Imperiul Țarist, avea să influențeze, uneori dramatic, relațiile româno-bulgare, un exemplu al pericolului pe care prezența rusească la granița de sud a României ar fi putut să-l aibă asupra relațiilor româno-bulgare a fost reprezentat de atitudinea colonelului A. Bogoliubov, membru al Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare. Dezbaterile privind traseul acesteia s-au derulat pe parcursul a doi ani, acestea fiind influențate de neînțelegerile întreținute și declanșate de atitudinea provocatoare a reprezentantului Imperiului Țarist.

Analizând din perspectiva dreptului internațional, clauzele Tratatului de la Berlin din anul 1878 au adus o modificare semnificativă a normelor juridice de drept public prin recunoașterea independenței, atribut fundamental al unui stat, transpus în dreptul exclusiv de a lua decizii conform propriei voințe pentru soluționarea problemelor interne și externe, fără vreun amestec din partea unor terți. Din acest punct de vedere, hotărârile luate în privința României au fost o excepție de la regula generală, prin obligația de a ceda Imperiului Țarist județele Cahul, Ismail și Bolgrad și a intervenției Marilor Puteri în stabilirea liniei convenționale a frontierei româno-bulgare.

Experiența politică și diplomatică acumulată de decidenții români înainte și după încheierea Tratatului de la Berlin din anul 1878, imposibilitatea trasării și negocierii unei frontiere strategice la sud, i-au determinat pe aceștia să adopte o atitudine precaută în cadrul relațiilor internaționale. Promisiunea asumată și neonorată de către Imperiul Țarist, de a garanta integritatea teritorială a României, precum și modalitatea prin care s-a ajuns la compromisul cesiunii teritoriale în Dobrogea, ca urmare a medierii Austro-Ungariei au influențat categoric decizia României de a-și orienta politica externă către statele componente ale Triplei Alianțe, Germania, Austro-Ungaria și Italia.

2. Principiul talvegului, reflectat în conflictul ostrovului Bujorescu

Acest capitol este un omagiu adus ofițerilor Serviciului Geografic și Topografic al Armatei, denumirea oficială în anul 1895, care au realizat hărți, în baza cercetărilor

efectuate pe cursul Dunării prin care au contribuit la susținerea punctului de vedere românesc, și grănicerilor români care au apărat cu prețul vieții frontiera terestră și fluvială a României.

Insulele fluviale sau ostroavele sunt formațiuni geomorfologice de sedimentare, a căror forme alungite sunt rezultatul unui proces îndelungat de depunere și acumulare de aluviuni, fiind specifice marilor fluvii, având uneori o existență efemeră, fiind supuse eroziunii puternice, așa cum este cazul ostroavelor care au existat pe Dunăre între anii 1879 și 1908 și care au fost motivul unor incidente frontaliere româno-bulgare. Unul dintre acestea a fost legat de ostrovul Bujorescu.

În anul 1830, după Tratatul de la Adrianopol din 1829, o comisie din care făceau parte vornicul Mihail Ghica, din partea Munteniei, și vornicul Dimitrie Palgino, din partea Moldovei, a stabilit delimitarea frontierei dunărene cu Imperiul Otoman. Cu această ocazie, în înțelegere cu comisarul rus Emil de Rouguet și cu reprezentantul otoman, s-a realizat o hartă detaliată a cursului fluvial de la Orșova până la gura Prutului, cu precizarea talvegului și a poziției ostroavelor existente la data respectivă (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. I).

În anul 1895, maiorul Anton Barbieri a primit sarcina de a studia ostroavele dunărene, menționând într-un proces-verbal, încheiat la 27 iulie 1895, că ostrovul Bujorescu, foarte mic în 1830, a crescut prin aluviuni, unindu-se cu țărmul românesc și, totodată, cu insula Șiștov (Eșek Ada) care, din contră, a descrescut, malurile ei fiind mâncate mereu de apă. Talvegul s-a deplasat, trecând la sudul celor două ostroave astfel unite (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

La 19 aprilie 1896, Comandamentul Flotei înainta Ministerului Afacerilor Străine depeșa poștală cu nr. 840, prin care informa asupra telegramei transmise de căpitanul portului Zimnicea, locotenentul B. Philipescu, către Inspectoratul Porturilor, în care relatează despre cererea unui delegat bulgar, Iovpounov, de a face o schiță-plan a ostrovului Bujorescu. Foarte contrariat în privința solicitării bulgare, știind că ostrovul Bujorescu aparținea României, ofițerul român aștepta instrucțiuni în acest sens. Cererea delegatului bulgar a fost respinsă de către Ministerul Afacerilor Străine, un prim motiv fiind viciul de procedură diplomatică. O astfel de cerere trebuia să vină din partea guvernului bulgar (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Interesul Bulgariei în privința acestui ostrov avea conotații economice, dar și politice. Suprafața de 125 de hectare a fost exploatată încă de la recunoașterea internațională ca aparținând României, odată cu semnarea Tratatului de la Adrianopol din anul 1829 de către Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor. Ostrovul făcea parte din seria a doua a ostroavelor Dunării din județul Teleorman, poziționat în apropierea portului Zimnicea. În perioada 1893-1897, suprafața insulei era exploatată de doi antreprenori, și anume Simion Gheorghe Potamian și Lazăr B. Anghelescu. Sub pretextul apartenenței unei porțiuni din acest ostrov la Principatul bulgar, în anul 1898

autoritățile bulgare au dispus împiedicarea celor doi antreprenori români să profite de întreprinderea lor (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

În fapt, potrivit articolului din ziarul *Jos Reacțiunea*, din 3/15 aprilie 1898, care apărea la Turnu Măgurele, bulgarii au desemnat doi pădurari în insula Eșek-Ada care să oprească tăierea și ridicarea lemnului de către antreprenorii Potamian și Anghelescu, care au reclamat această interdicție. Câțiva soldați români din compania permanentă care păzeau frontiera i-au reținut pe pădurarii bulgari, aceștia fiind duși la Zimnicea, unde, înainte de a fi eliberați, au declarat că au fost trimiși pe ostrov de către un căpitan. La scurt timp, au fost trimiși mai mulți pădurari, însă aceștia au fost somați și s-au retras. La 24 martie 1898, bulgarii au pus un post militar cu 10 soldați și un sergent, fapt pentru care, imediat, a fost înființat și un post românesc cu 10 soldați. Ambele posturi erau poziționate față în față. O cercetare preliminară a fost făcută de Ministerul de Război prin maiorul Tetrat din regimentul de infanterie de la Turnu Măgurele, care a fost însărcinat și cu înființarea postului românesc. Raportul întocmit de acesta recomanda să nu se dea satisfacție Bulgariei, pentru că România își menținea dreptul asupra alipirii aceluiași prund la ostrovul Bujorescu. Până în 1888, insula alipită, de 25 de hectare, era dezlipită de ostrovul Bujorescu, a cărui suprafață era, așa după cum am menționat, de 125 de hectare. Navele treceau printre aceste două ostroave, Eșek-Ada, aparținând Bulgariei, fiind poziționat dincolo de firul apei și exploatat de primăria din Șistov. Însă din anul 1888, în timp, s-a format un prund care s-a unit cu ostrovul românesc Bujorescu, firul apei fiind modificat înspre Bulgaria, așa că cele două ostroave care au devenit un corp comun au rămas pe partea românească. Acestea erau despărțite de țărmlul românesc printr-un canal, numit Bujorescu. După alipire, bulgarii au luat lemne fără să fie observați, pentru că paza frontierei nu se făcea în ostroave și pe țărml și nu interesa pe nimeni ce se întâmplă acolo. Însă, din 1893, Ministerul Domeniilor a dat în întreprindere exploatarea pădurii ostrovului Bujorescu, cu prundul Bujorescu, ale cărei condiții au fost publicate în Monitorul Oficial nr. 186, din 1893. Din acest moment, autoritățile române au început să se intereseze de ostrov, iar bulgarii nu au putut să se mai apropie. Când cei doi antreprenori au început să taie copacii, bulgarii nu au făcut nimic, dar când au vrut să ridice lemnele, aceștia au intervenit, dând naștere conflictului de față, în care nu au dreptate, pentru că prundul este de partea noastră, făcând corp comun cu ostrovul Bujorescu (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Ziarul „*Lumea nouă*”, în numărul din 30 martie 1898, relatează despre lupta crâncenă care s-a dat între soldații români și bulgari. Potrivit acestui cotidian, scandalul a fost înscenat de autoritățile bulgare, dând naștere unui conflict între români și bulgari. În urma „*instigațiilor agenților ruși care mișună în Bulgaria, autoritățile bulgare au plănuț cel mai odios atentat. În ziua de 15 martie soldații români s-au pomenit deodată cu insula atacată din toate părțile de soldații bulgari. Cu toată rezistența soldaților români, bulgarii au ocupat insula. Zimnicenii, alarmați de salvele de puști, au alergat toți pe malul Dunării. Mai mulți ofițeri superiori au mers la fața locului. Între dâșșii se*

aflau maiorii Tetrat și Polizu și căpitanul Moscuna” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Din documentele studiate, nu rezultă că a fost întocmită o evidență a soldaților răniți în confruntare, însă presa românească scria despre 14 soldați bulgari răniți. Ziarul *Drapelul*, din 20 martie 1898, relatează despre conflictul româno-bulgar, subiect intens dezbătut în ședința Senatului din 18-30 martie 1898, când prim-ministrul român, Dimitrie A. Sturdza, a confirmat existența unei asemenea confruntări. Cu privire la acest aspect, al unui conflict româno-bulgar, secretarul general al Ministerului de Război, generalul Nicolae Tătărescu, a declarat redacției că „*ministerul de război nu știe nimic despre aceste știri grave și că totul s-ar reduce la un conflict între arendași insulelor în chestiune*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Declarația generalului avea ca suport ancheta, începută de Ministerul de Război, în privința contestației formulate de arendașii ostrovului Bujorescu, proprietatea statului român, împotriva guvernului bulgar. La 19-31 martie 1898, Marele Stat Major solicita Corpului 2 Armată, prin adresa nr. 5008, o schiță cu pichetele de pază din regiunea supusă contestației, evoluția liniei de frontieră înainte și după unirea ostrovului românesc cu cel bulgar și modul în care se executa serviciul de pază și măsurile luate după alipirea menționată mai sus. Ostrovul Ada fusese de la bun început exploatat de partea română. Cedarea acestuia nu putea fi acceptată, deoarece Bulgaria era obligată să respecte principiul de drept internațional care prevedea că firul apei determină linia hotarului. Regimentul nr. 20 Teleorman avea pichetele de pază așezate pe malul stâng al Dunării. Prin Ordinul Ministerului de Război nr. 10137/1897, au fost dispuse 4 posturi fixe în satele aflate pe sectorul frontierei în responsabilitatea regimentului, patrurile acestora având consemn să verifice și ostroavele. La momentul inspecției, nu era poziționat niciun post de pază românesc pentru a evita orice posibil conflict. Cu toate acestea, la 17-29 martie 1898, colonelul Bengescu, însoțit de căpitanii Moscu și Polizu, a instalat un post fix pe ostrov, la o distanță de 100 de metri de cel bulgăresc. Comandantul pichetului bulgar primise ordin să nu se opună prezenței soldaților români și să nu permită ridicarea materialului lemnos (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Cu privire la constituirea ostrovului Bujorescu, în anul 1898, Căpitania Portului Zimnicea a întocmit un scurt rezumat al istoriei formării ostrovului Bujorescu, transmis lui Dimitrie A. Sturdza, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine. Conform acestui rezumat, până în anul 1886/1887 insula Bujorescu era un mic ostrov, aflat în apropierea portului Zimnicea. Mai jos de Bujorescu, la est, era un alt ostrov, denumit *Ile de Șiștov*, care, până la Războiul de Independență 1877/1878, aparținuse Imperiului Otoman, apoi, după încheierea războiului, Bulgariei. Canalul navigabil al Dunării, până în anul 1887, era printre cele două ostroave amintite. Din anul 1887, canalul navigabil dintre aceste ostroave a început să se astupe și astfel canalul principal s-a deschis pe partea dinspre Bulgaria, pe lângă ostrovul Șiștov și malul bulgăresc, astfel că ostrovul Bujorescu a început să se mărească

și să se întindă la vale, spre ostrovul Șiștov, în timp ce acesta din urmă a început să fie „consumat” de apă, pe marginea dinspre Bulgaria. Astfel, fluviul Dunărea s-a lățit, iar ostrovul s-a îngustat, având o suprafață de 180 de metri lungime, la mijloc, alipindu-se de ostrovul Bujorescu, care astfel și-a mărit suprafața de-a lungul Dunării cu aproximativ cinci kilometri, de la km 552 la km 556, fiind mai apropiat de malul românesc de pe care se putea traversa cu piciorul în perioada în care era secetă. Căpitanul portului, locotenentul Philipescu, autorul acestui rezumat, menționa faptul că autoritățile bulgare aveau pretenții asupra unui ostrov nou format pe lângă cele două deja unite (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

La 2 mai 1898, Ministerul de Război a transmis Ministerului Afacerilor Străine o adresă prin care solicita intervenții pe cale diplomatică pe lângă guvernul bulgar pentru ca insula Bujorescu să fie evacuată de santinele bulgare, „*fiind inadmisibil ca acest post să fie așezat în spatele noului port al Zimnicei care se va construi pe această insulă*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

2.1. Comisia mixtă româno-bulgară

La scurt timp după acest demers, s-a hotărât constituirea unei comisii mixte româno-bulgare. Delegația română a plecat de la Giurgiu spre Zimnicea, în data de 25 mai 1898, cu canoniera *Oltul* și era alcătuită din ofițerii P. Popovăț și Dem. Poenaru, din partea Ministerului de Război, și Gr. Antipa, inspector general, din partea Ministerului Domeniilor. Delegația bulgară era formată din prefectul orașului Rusciuc, A. Konazirsky, și maiorii A. Tonev, procuror militar, și L. Dermantchov, ofițer de stat-major. La 26 mai 1898 această comisie mixtă s-a reunit, la ora 10.00, la sediul Căpitaniei din Zimnicea. Pe parcursul zilelor de 27, 28 și 29 mai, membrii comisiei au examinat relevanța pretențiilor guvernului bulgar în problema Ostrovului Bujorescu, Eșek-Ada pentru bulgari.

Încă din prima ședință, înainte de a începe orice discuție, delegații români au prezentat delegaților bulgari planul actual al porțiunii din Dunăre aflată în discuție, întocmit de maiorii Popovăț și Poenaru. Cu documentele în mână, delegații bulgari au verificat, împreună cu cei români, cele consemnate de aceștia pentru a putea avea un punct de plecare în cadrul discuțiilor bilaterale. Delegații bulgari au recunoscut exactitatea datelor culese de la fața locului și astfel, de comun acord, delegații comisiei mixte au decis că acest plan va fi acceptat ca document pentru lucrările ei ulterioare. Din acest plan, se poate vedea clar că teritoriul în litigiu nu mai era o insulă și că fosta insulă Bujorescu s-a unit cu uscatul, făcând parte din malul stâng al Dunării, prin urmare făcea parte integrantă din teritoriul României.

Într-un raport, întocmit de Gr. Antipa, la 4 iunie 1898, și transmis ministrului afacerilor străine, Dimitrie Alexandru Sturdza, se menționa faptul că delegații bulgari au solicitat în cadrul întâlnirii comisiei mixte „*discuții asupra altor conflicte de la alte insule de pe Dunăre pentru a stabili o învoială, fiind făcute anumite propuneri în această privință, însă am evitat asemenea subiecte, afirmând cât mai clar și mai*

precis drepturile noastre asupra insulei, arătând că postul militar pe care l-au așezat acolo bulgarii nu poate fi considerat decât o încălcare de teritoriu. Tendința delegaților bulgari a fost, pe de o parte, de a căuta ca, prin acest conflict, să-și creeze precedente pentru alte conflicte pe care vroiau să le provoace pentru insulele Dunării, iar pe de altă parte, de a găsi o soluție care să le permită să iasă onorabil din poziția grea pe care și-au creat-o prin instalarea posturilor militare pe acest teren românesc. Singura soluție care s-ar putea da chestiunii de față ar fi ca postul militar să fie retras imediat de pe acest teren și guvernul bulgar să declare că terenul a aparținut și aparține României”.

În cadrul discuțiilor purtate în ședințele comisiei mixte, argumentele istorice și probele prezentate de delegații bulgari au fost desființate treptat de partea română, care a dovedit, prin suprapunerea hărții din 1829 cu a celei făcute în ultimii ani, că insula Șiștov a dispărut, iar în locul ei, nu a mai rămas decât un mic banc. Fosta insulă Bujorescu nu mai era o insulă, ci făcea parte integrantă din malul stâng al Dunării, nicio porțiune, oricât de mică ar fi fost ea, nu putea fi considerată ca teritoriu bulgar. Punctul de vedere al delegației bulgare era contrar prevederilor art.3 al Tratatului de la Adrianopol din 1829 și art.2 al Tratatului de la Berlin din 1878, precum și împotriva tuturor regulilor de drept internațional admise în materie de delimitare fluvială. Potrivit opiniei părții române, „*acest lucru nu e decât o anexare naturală prin aluvionare a unui prund care se află în partea de aval al insulei Bujorescu și care este menționat într-un act de la 1875 al Ministerului Domeniilor*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

Pe baza acestor raționamente, delegații români au concluzionat că pretențiile guvernului bulgar asupra unei porțiuni din terenul Bujorescu erau cu totul lipsite de orice fundament, prin urmare, postul militar instalat pe acest teren nu-l puteau considera decât o încălcare a tuturor regulilor admise de dreptul internațional. În această privință, „*delegații bulgari au făcut diferite propuneri pentru a tranșa chestiunea, printre care să retragem noi întâi postul nostru militar, apoi vor retrage ei pe al lor și vor așeza în loc gărzi silvice bulgare. La toate acestea nu am răspuns decât afirmând mai clar și mai precis drepturile noastre și decât că singura soluție posibilă e ca guvernul bulgar să retragă imediat postul său militar și să recunoască, că acest teren aparține și a aparținut României*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

După cele 4 zile de discuții, nu s-a ajuns la nicio înțelegere, fapt pentru care membrii comisiei mixte au decis ca, în ultima ședință, fiecare parte să-și consemneze concluziile într-un proces-verbal comun, lăsând ca guvernele român și bulgar să găsească soluția pe care o vor crede de cuviință în această chestiune. La 29 mai 1898 toate aceste aspecte s-au consemnat în procesul-verbal cu numărul 4.

Într-un raport confidențial, transmis ministrului domeniilor, Gr.Antipa menționa că, în urma discuțiilor particulare avute cu delegații bulgari, a constatat că guvernul bulgar recunoaștea că acest ostrov, alipit la malul stâng al Dunării, nu mai poate aparține Bulgariei, fapt pentru care ar accepta să-l cedeze numai cu condiția ca România

să recunoască, în primă etapă, că e al bulgarilor, ca apoi, partea română să facă alte concesii privind situația altor insule. În timpul discuțiilor purtate, delegații bulgari au ținut neconținut legătura cu Sofia, primind mereu noi instrucțiuni, fapt care evidenția, pe de o parte, importanța deosebită acordată acestei probleme de către guvernul bulgar, iar, pe de altă parte, că delegații bulgari nu au căutat a-și forma o opinie obiectivă, studiind chestiunea, împreună cu delegații români la fața locului, fiind coordonați mereu de la Sofia. Cu privire la acest aspect, în procesul-verbal al ședinței din dimineața zilei de 29 mai 1898, se consemna că delegații bulgari au cerut suspendarea acestei ședințe, așteptând noi instrucțiuni de la Sofia, și că, fără aceste instrucțiuni, ei nu puteau depune concluziile în scris după cum se decisese cu o zi înainte. Delegații bulgari au refuzat să semneze procesul-verbal, susținând că punctele discutate în cadrul comisiei au fost dezbătute în mod neoficial, fapt pentru care documentul a fost semnat doar de partea română. Din acest moment, delegații români au realizat faptul că vor mai fi incidente și conflicte în legătură cu insulele Dunării, pentru că nu exista o hartă hidrografică exactă a Dunării de la Verciorova la Galați, iar proprietatea asupra insulelor nu se cunoaștea decât prin tradiție. Se impunea așadar o cercetare hidrografică serioasă a Dunării, fapt pentru care, la 25 iulie 1898, Institutul Geografic al Armatei a primit din partea Ministerului Afacerilor Străine planul Insulei Bujorescu la scara 1/90.000 și planul hidrologic pentru executarea unei reproduceri actualizate, ca urmare a noilor măsurători realizate de membrii români ai Comisiei mixte de la Zimnicea (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 16 noiembrie 1898, reprezentantul Agenției Diplomatice de la Sofia l-a notificat pe D.A. Sturdza, ministru al Afacerilor Străine și președinte al Consiliului de Miniștri, cu privire la propunerea guvernului bulgar de a iniția tratative pe cale diplomatică pentru un schimb al ostrovului Bujorescu cu un alt ostrov, situat în amonte de acesta. Același agent diplomatic atrăgea atenția, la 21 noiembrie 1898, asupra unui articol de fond, apărut în ziarul rusofil *Bulgaria de ieri*, prin care se aduceau acuzații românilor că „întrebuințează toate mijloacele pentru românizarea cu forța a fraților noștri din Dobrogea. Din informațiile telegrafice publicate de ziare rezultă că românii mai deunăzi au ocupat cu forța armată o insulă de pe Dunăre care ne aparține, cu toate că o comisie a fost numită din partea ambelor părți pentru reglarea pe cale pașnică a conflictului iscat la insula Eșek-Adasi” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 11 ianuarie 1899, Ministerul Lucrărilor Publice, Divizia II, Biroul Porturilor informa Ministerul Afacerilor Străine, cu adresa nr. 254, că reprezentanții Direcției Serviciului Hidraulic nu puteau face studii în ostrovul Bujorescu pentru că soldații bulgari, al căror post se află pe teritoriul acestuia, situat în aval, denumit de ei Eșek-Adasi, nu permiteau începerea lucrărilor necesare serviciului respectiv pentru proiectul portului de la Zimnicea și documentarea tehnică în această privință (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Soldații bulgari au procedat în aceeași manieră și în privința încercărilor lucrătorilor de la Căile Ferate de efectuare a unor măsurători pentru amenajarea unei linii de cale ferată

care urma să treacă prin ostrovul Bujorescu spre a deservi portul Zimnicea. Aceste lucrări impuneau curățarea unei porțiuni din pădurea ostrovului Adam, recent alipit de ostrovul Bujorescu ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V](#)).

Necesitatea documentării suplimentare asupra ostrovului Bujorescu a determinat Ministerul Afacerilor Străine să solicite Ministerului de Război participarea Institutului Geografic al Armatei la acest demers tehnic. Cu această ocazie, a fost desemnat căpitanul I. Coandă, care s-a alăturat membrilor comisiei desemnate cu cercetarea la fața locului. Solicitarea Ministerului Afacerilor Străine avea conotații atât politico-diplomatice, cât și economice. La 18 martie 1899, Inspectoratul General al Navigației și Porturilor, reiterând cererea făcută în luna septembrie 1898 privind așezarea unor pontoane care să lege malul stâng de ostrovul Bujorescu atunci când debitul Dunării ar fi crescut, a transmis Ministerului Afacerilor Străine solicitarea Societății de Navigație Austriacă DDSG privind pontonul acesteia de la ostrovul Bujorescu. Din cauza diferendului teritorial româno-bulgar, Căpitania portului Zimnicea, de comun acord cu Serviciul Hidrologic, a dispus transferul debarcaderului Societății DDSG de la Bujorescu în portul vechi al Zimnicei, greu de utilizat de navele acesteia. Adâncimea apelor de la ostrovul Bujorescu permitea transportul mărfurilor și persoanelor fără pericolul înnămolirii și avarierii navelor. Conducerea Societății de Navigație era nevoită să transfere operațiunile de transport și de debarcare a mărfurilor și pasagerilor la Șiștov, ceea ce era în detrimentul locuitorilor Zimnicei și localităților adiacente orașului. În acest context, se cerea repunerea în funcțiune a debarcaderului de la Bujorescu și facilitarea transportului mărfurilor și pasagerilor prin canalul care desparte ostrovul de malul stâng, cu ajutorul unei plute mișcate prin sârmă sau funie până la construirea unui podeț ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)).

La 31 mai 1899, Ministerul de Război, Statul Major General aducea la cunoștința aceluiși Minister al Afacerilor Străine raportul Corpului 2 Armată, cu rugămintea de a face demersurile necesare pe lângă Ministerul Lucrărilor Publice în vederea rezolvării situației. În acest document, se menționa faptul că atât soldații români (neavând ordin să permită accesul), cât și cei bulgari s-au opus începerii lucrărilor pentru construirea unei căi ferate care urma să deservească portul Zimnicea. Demersul Comandantului Corpului 2 Armată era justificat, pentru că, pe de o parte, diferendul teritorial nu a fost rezolvat, existând pericolul unui incident diplomatic, provocat de lucrările ministerului, iar pe de alta, nu primise ordine în privința conduitei pe care să o impună soldaților aflați la post ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)). La această problemă, a reacției santinelor române, Ministerul Afacerilor Străine a transmis o notă Ministerului de Război la 5 iulie 1899, prin care solicita menținerea liniei pozițiilor ocupate de posturile de pază românești și oprirea oricăror încercări de începere a lucrărilor la calea ferată, pentru a nu da ocazia unui conflict cu soldații bulgari ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)).

În iarna anului 1899, din cauza condițiilor meteorologice (inundații și îngheț) și a materialelor din care era construit postul bulgar (într-o covergă¹, acoperită cu rogoz cosit din ostrov și înălțată pe patru pari, 2-3 m înălțime deasupra malului, permițând astfel a vedea tot cursul Dunării), soldații bulgari au fost nevoiți să-l părăsească, fiind acceptați, la început, în postul românesc, ulterior însă, din cauza frigului, trecând pe malul lor, fiind prezenți numai în timpul zilei; prin urmare, ostrovul a fost păzit numai de soldații români care patrolau (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

¹ Coviltir. Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini care servește ca adăpost împotriva soarelui.

Cu privire la aceste aspecte, adresa Ministerului de Război nr. 4171 din 22 februarie 1900, transmisă Ministerului Afacerilor Străine, confirma retragerea postului bulgar de pe ostrovul Bujorescu, din cauza inundațiilor și solicita intervenția pe lângă guvernul bulgar, pe cale diplomatică pentru trimiterea unui singur gardian care să păzească salciile tăiate. În același timp, Corpul 2 Armată cerea, pe fondul plecării militarilor bulgari, prin raportul nr. 27326, din 4 februarie 1900, retragerea postului de pază, din motive logistice, cerere respinsă de Ministerul de Război care nu putea lua o hotărâre în acest sens până când diferendul româno-bulgar nu era soluționat pe cale diplomatică (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Din acest punct de vedere, în luna martie 1900 a fost trimisă de către ministrul afacerilor străine, Ion N. Lahovari, o circulară tuturor legațiilor României și Consulatului General de la Budapesta, prin care toți miniștrii plenipotențieri au fost informați cu privire la istoricul diferendului româno-bulgar, pentru a aduce la cunoștința autorităților statului unde erau acreditați situația la zi a acestui conflict. Acest document a fost redactat, ca urmare a deciziei guvernului bulgar de a supune chestiunea ostrovului Bujorescu unui arbitraj internațional (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Între timp, condițiile meteorologice au permis soldaților bulgari să revină la post pe ostrov, însă au fost întâmpinați de santinelele române care au declarat că au primit ordinul de a se opune oricărei noi ocupări a teritoriului nostru de către aceștia. A doua zi, a venit un ofițer bulgar însoțit de soldații din subordine, pentru a discuta termenii reînălțării postului de pază, însă i s-a explicat de către ofițerii români că nu se mai putea tolera reîntoarcerea lor pe teritoriul național. În fața acestei declarații, ofițerul bulgar s-a retras, împreună cu soldații, fără niciun incident, acceptând starea de drept, reintrarea în posesie a insulei ocupate prin surprindere de trupele bulgare (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 10 martie 1900, ministrul plenipotențiar de la Sofia, Nicolae Mișu, a transmis ministrului afacerilor străine, I.N. Lahovari, raportul confidențial nr.173, în care menționa faptul că „*de la sosirea mea aici am întreținut în mai multe rânduri pe dl Ivanceov, Președintele Consiliului, despre afacerea insulei*

Bujorescu și am insistat pe lângă domnia sa pentru o soluționare cât mai grabnică, căci situația creată pe zisa insulă nu putea dăinui decât în dauna relațiilor noastre care nu pot fi decât cele mai amicale. Totodată i-am vorbit și despre necesitatea care se impune de a se lua măsuri pentru înlăturarea deselor încălcări din partea posturilor bulgare de pe frontiera noastră dobrogeană (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

În toate conversațiile purtate, fie la recepțiile de la Ministerul bulgar al Afacerilor Străine, fie chiar la întâlniri particulare, ministrul român de la Sofia nu a încetat în a semna Președintelui Consiliului de Miniștri bulgar inconvenientele care rezultau din întârzierea găsirii unei soluții în problema insulelor Dunării, care era delicată, această întârziere fiind în folosul celor interesați în periclitarea raporturilor reciproce de bună vecinătate.

Președintele Consiliului de Miniștri bulgar, Teodor Ivanceov, l-a asigurat pe diplomatul român de sentimentele cele mai amicale pentru poporul român și că este adânc recunoscător de toate serviciile aduse de România bulgarilor atât înainte, cât și după constituirea Principatului, ezitând să-i dea un răspuns concret în această problemă, invocând faptul că are nevoie de timp să se informeze în această privință. Documentele vremii confirmă faptul că, în general, autoritățile bulgare, în special Teodor Ivanceov amânau rezolvarea unor asemenea probleme importante legate de frontieră cu toți reprezentanții diplomatici ai țărilor vecine (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

Cu toate acestea, la 14 ianuarie 1908 a fost semnată o convenție între România și Bulgaria, care reglementa delimitarea frontierei fluviale. Conform acesteia, granița dintre cele două state urma cursul de mijloc al fluviului, linia talvegului, acolo unde albia era mai adâncă. Convenția prevedea ca, la fiecare 10 ani, să se realizeze de ambele părți un studiu privind talvegul, pentru a se putea stabili apartenența insulelor apărute pe Dunăre, în funcție de linia de graniță. După primii 10 ani, în 1918, problema frontierei fluviale era delicat de discutat, fapt pentru care eventuala revizuire a prevederilor Convenției din 1908 a fost subiectul discuțiilor în perioada interbelică și după Cel de-Al Doilea Război Mondial.

Concluzie

Atitudinea factorilor de decizie politici și militari români, în cazul incidentelor de la frontiera de sud, confirma politica externă de statu-quo, asumată de guvernele României după obținerea independenței de stat în 1878. Însă acest tip de incidente impunea reglementări clare, ușor de interpretat de părțile implicate, potrivit principiilor de drept internațional, în contextul în care Bulgaria manifesta o tendință expansionistă, în detrimentul vecinilor săi. Asemenea incidente reflectau modul în care autoritățile de la Sofia interpretau și respectau normele internaționale.

Atitudinea provocatoare și conflictuală de la frontiera de sud, constant menținută de autoritățile bulgare, a impus guvernelor de la București, la începutul secolului al XX-lea, o realitate politică ce nu putea fi ignorată, și anume, ipoteza reactualizării statu-quoului, stabilit la Berlin în anul 1878, la sudul Dunării, în condițiile în care Bulgaria a introdus pe agenda politicii sale externe revendicări teritoriale care vizau atât Dobrogea și zona Mării Negre, cât și regiuni strategice din Balcani.

În acest context, România și-a reafirmat loialitatea față de principiul balanței de putere care guverna politica europeană la începutul anului 1900 și față de angajamentele internaționale asumate prin semnarea unor înțelegeri bilaterale cu marile puteri și cu vecinii săi. Devenise, însă, evident, pe fondul incidentelor provocate de Bulgaria la granița de sud, că, pentru prevenirea unor potențiale conflicte în regiune și menținerea stării de fapt și de drept, prevăzute în tratatele internaționale care reglementau raporturile juridice interstatale în Europa Centrală și Peninsula Balcanică, se impunea o rectificare a frontierei dobrogene, fapt realizat în vara anului 1913.

Referințe

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe. 1966. Fond Oficiul de studii și documente, dosar nr. 21/0408/ ff. 7-8.

—. fără an. Fond Problema 52 (Incidente de frontieră cu Bulgaria, f.n).

Bibescu, Gheorghe. 1883. *Istoria unei fruntarii. România pe malul drept al Dunării.* București: Tipografia Curții Regale.

Bușă, Daniela. 2003. *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și Primul Război Mondial (1878-1914).* București: Editura Paideia.

Calafeteanu, Ion. 2003a. *Istoria Politicii Externe Românești.* București: Editura Enciclopedică.

—. 2003b. *Istoria politicii externe românești în date.* București: Editura Enciclopedică.

Ciachir, Nicolae și Gheorghe Bercan. 1984. *Diplomația europeană în epoca modernă.* București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Ciorbea, Valentin. 2005. *Evoluția Dobrogei între 1918-1944.* Constanța: Editura Ex Ponto.

Ciurușchin, Miodrag. 2010. *Relațiile politico-diplomatice ale României cu Serbia în perioada 1903-1914: (29 mai-11 iunie 1903 – 15-28 iulie 1914).* Timișoara: Editura Mirton.

Costea, Maria. 2004. *România și Bulgaria. Diplomație și conflict.* Cluj-Napoca: Editura Napoca-Star.

Ilčev, Ivan. 2002. *Propaganda în politica externă a statelor balcanice (1821-1923).* Traducere de Nicolae Moderău și Valeria Ristea. București: Editura Curtea Veche.

Ionescu, M.D. 1904. *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea: Geografia matematică, fizică, politică, economică și militară.* București: Atelierele Grafice I.V. Socecu.

Iordan, Constantin. 2013. *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*. București: Editura Academiei Române.

Madgearu, Alexandru. 2001. *Originea medievală a focarelor de conflict din Peninsula Balcanică*. București: Editura Corint.

Rădulescu, Adrian și Ion Bitoleanu. 1979. *Istoria Românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Tătaru, Gheorghe. 2006. *Sinteza evoluției spațiului geopolitic balcanic din antichitate și până la sfârșitul secolului XX*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.